

Giedrė Lingytė

rinkodaros specialistė, 32 m.

Prieš ekspediciją

Niekada nebuvo istorijos fanatikė, didelė pilietiškumo puoselėtoja ar aktyvistė. Bet taip nutikdavo, kad ar su tam tikra organizacija, ar su daina atsidurdavau tokiose situacijose, kur man kažkas viduje sukirbėdavo. Tas tautinis bendrumas, vienybė. Vis pagaudavau save galvojančią, kaip myliu savo namus, savo šalį, tuos iki negalėjimo savus ir gražius žmones, vaikstančius Vilniaus gatvėmis. Visada jaučiu keistą jaudulį skambant senoms lietuviškoms dainoms, žiūrėdama senus lietuviškus filmus, dokumentinę medžiagą apie laisvės kovas. „Aptinku“ save 100-mečio proga segint ženkliuką su Vyčiu ar piešiančią tautinę trispalvę ant namie rastos lentos, nes šiandien vėliavos diena ir aš būtiniausiai noriu pasistatyti ją prie savo lango! Tai tokios akimirkos, kurios nutikdavo natūraliai, jos davė pagrindą, vedė link dabartinės misijos.

Ir man tai svarbu. Man svarbu pagarba, mes ir ryšys tarp mūsų. Ryšys tarp mūsų ir tų, kurių tarp mūsų nebėra. Man svarbu, kas šios vertybės būtų puoselėjamos, o prisiminimas saugomas. Mūsų tėvai, seneliai, protėviai nešė šviesą ir viltį tamsiausiais laikais, tik dėl jų mes šiandien esame. Turime nešti šviestą tolyn, per savo gyvenimus, o šiandien tai daryti mums kur kas paprasčiau. Tai yra mažiausia, ką mes galime padaryti. Atsiminti, gerbti, išsaugoti.

Mes neturime galimybės iki galo suprasti ar pajauti to, ką jautė į tremtį ar kalėjimus vežami žmonės. Tačiau galime pamėginti. Klausantis tremtinių pasakojimų priartėjame prie jų patyrimo. Daug sunkių išgyvenimų. Šalia istorijos pamokų, empatijos pamačiau, kad iš šių žmonių mes galime pasimokyti dar kai ko labai svarbaus. Ir tai yra bendra visiems kalbintiems žmonėms. Tai yra ne tik skausmas, kančia, netektys. Bet ir tas nedingstantis noras gyventi. Tiek tuomet, tiek dabar, po visų siaubingų patirčių. Tas neblėstantis laisvės troškimas, ta šviesa, ta didelė jėga mažų žmonių. Girdi juos kalbant,

matai akis, kiek ten patirties ir išgyvenimų, ir vis vien jauti tą šviesą. Nori ją pasiimti ir nešti tolyn. Pernešti iš ten – per čia, per save – į ten.

Jie tokie pilni optimizmo. Galvojau sau: KAIP jie rado jėgos, noro išlaikyt viltį, tikėt savo asmenine ir tautos laisve, savaip kovoti ir svarbiausia – nenustoti gyventi bet kokiomis sąlygomis. „Ar verksi, ar dainuosi – kitaip nebus. Tai ir dainavom..“ – pasakoja viena iš tremtinių, paklausta, kaip jautėsi, ką darė traukinyje pakeliui į Sibirą. Labai daug stiprybės, labai daug jėgos. Žmogus išties gali daug.

Ir tai mus moko. Apie buvimą žmogumi, nepasidavimą, gyvenimą bet kokio gyvenimo – tokio, kokį turi. Viltis, tikėjimas, pastangos, noras išlikti, noras gyventi ir gyventi laisviems. Tik dėl to gyva mūsų tauta dabar. Deja, per kažkieno kančią mes dabar gyvename.

Norisi išgirsti kuo daugiau pasakojimų. Istorijos vadovėlius skaitėm visi. Skaičiai, datos, faktai, nuotraukos. Kai girdi gyvą žmogų, pasakojantį savo asmeninę istoriją, sunku likti abejingam. Ji ateina iki tavęs. O kalbant konkrečiai apie tremties istoriją – mes esam paskutinė karta, kuri dar gali gyvai pabendrauti su šią istoriją išgyvenusiais žmonėmis. Gali ne tik klausyti, sužinot, bet ir stebėti jų veidus, matyt emocijas.

Kitas momentas – apsilankymas kančios vietose. Atrodytų simbolinis kapų tvarkymas, ir labai nedideliu mastu. Bet tai yra dar vienas būdas prisiliesti ir vėlgi patirti emocijas – BAM tiesiai į vidų. Manau tai turėtų būti gilesnis pajautimas, nei tik žinios.

Taip, neabejoju, kad tai bus neįkainojama patirtis. Ir taip, tai bus įrankis, padėsiantis toliau formuotis mintims, kuriomis dalinsimės.

Diena prieš išvykstant

Šalies prezidentė: „Tautą galima sunaikinti, bet ne nugalėti. Kol gyva viltis, ryžtas, noras gyventi ir išlikti.“

Man atrodė, kad esu pasiruošusi ir pilnai užteks pusdienio sudėti viską į kuprinę. Bet klydau. Kaip ir besiruošdama daugumai kelionių. Išrinka neadekvatus lakstymas iš kampo į kampą ir paskutinės minutės sprendimų paralyžius. 3 valanda nakties, tad miegot liko 2 valandos.

Nervinaus, pykau ant savęs, kad negaliu apsispręst, dėl kai kurių daiktų pasirinkimo, ir, galiausiai, kad jie nebetelpa į kuprinę! Jaudulys pradėjo imti viršų. Juokinga, bet kažkas trūko ir po „lakstymo po namus“ duše šiek tiek paverkiau. Visgi, emocijos stiprios, kelionė ne eilinė, jaučiu didelę atsakomybę.

I diena

Išlydėjimas. Labai džiaugiuosi ir didžiuojuosi, kad tiek daug žmonių susirinko į išlydėjimo renginį. Pasidarė šiek tiek ramiau, atrodytų kažkam tikrai rūpi tai, ką darom.

Paėjėjęs atokiau nuo minios stebėjau visą būrį besiglébesčiuojančių, atsisveikinančių, besigraudinančių žmonių. Žiūrint iš šono atrodo, kad vyksta ar ketina įvykti kažkas tikrai svarbaus, prasmingo. Mąstau, ką tie žmonės iš tiesų galvoja. Ar atėjo iš mandagumo, ar palaiko „Misija Sibiras“ idėjas, ar tik tave asmeniškai. Ir, žinoma, susigraudinau pati. Vienas komandos draugų, netoliese stovėjęs su tėveliais, tai pastebėjo ir atėjęs apkabino. Kaip gera, kaip gražu! Mes dar nepažįstami, tačiau jau jaučiu palaikymą. Atrodo smulkmena, bet aš jau imu galvoti apie tai, kad pasaulis išgelbėtas, kol dar yra tokių jaunų teisingų žmonių.

Noriu likti atsipalaidavusi. Negalvoti apie žodžius, kuriais pasakosiu savo patirtį. (Matyt žurnalistų dėmesys veda prie tokių minčių). Dabar noriu tiesiog atidžiai ir atvira širdim viską priimti, sugerti, išjausti, įsileisti. Ir išlaikyti. O kaip atrast žodžių tam papasakoti, pagalvosiu vėliau.

II diena

Negaliu prisiverst kažką rašyti. Tiek daug aplink veiksmo ir žmonių, kad noriu tik eiti, bendrauti, daryti, nepaleisti ir nepraleisti. Sakau sau: „ramiai, ramiai, viską suspėsi.“

Nemažai laiko leidžiam mieste, ne gamtoje. Bet tuoj prasidės kitokios dienos, kitokioje aplinkoje. Rytoj išsiskiria komandos grupės, šiek tiek gaila.

Apsilankėm pirmose kapinėse. Kol kas dar tiek įspūdžių ir „naujumo“, kad negaliu būt rami ir susikoncentravusi. Viskas labai įdomu. Noriu matyt, klausytis, „pažindintis“ su komanda.

III diena

Dolinka. Mamyčių kapinės. Partizano ir ryšininko kapai stepėse. Beje, vieno jų pavardė Perevičius. Tokia pat kaip mano kursioko. Reikia nepamiršti grįžus paklausti.

Lankytame muziejuje daug fotografijų, atkurtos kalinimo vietos: gyvenamasis kambarys su gultais, kankinimų kambarys, karceris. Šalti rūšiai, žmonių veidai nuotraukose, baldai, jei galima juos taip pavadinti, sukuria ne itin jaukią atmosferą. O ji neabejoju dar nė iš tolo neprilygsta atmosferai, kuri ten buvo anuomet. Mums užteko ir to, ką pamatėm, kad pasijustume slogiai. Stebėjau ekspedicijos draugų veidus. Emocija aiški ir ryški kiekvieno veide. Gerai valandai dingo visi juokai.

Kalinių „portretinės“ nuotraukos, darytos vos po įkalinimo ir jų akys! Kai kurie atrodo tokie stiprūs. Nepavadinsi šių nei liūdnais, nei išsigandusiais. Drąsūs, išdidūs, niekinantys. Neslėpsiu, kai kurie atrodo ir kiek paklaikę. Ir dabar matau lentas ant sienos su veidais: iš priekio, iš šono, iš priekio, iš šono, moteris, vyras, senas vyras, mergaitė, iš priekio, iš šono... Kaliniai (!)

Kai tame pačiame muziejuje užėjome į „vaikų kambarį“, išsitraukiau kamerą, norėdama užfiksuoti dar labiau besikeičiančias komandos emocijas. Tokiu momentu jau nereikia nei „video dienoraščio“, nereikia nieko sakyti.

Apie Mamyčių kapines girdėjau pasakojimą dar prieš ekspediciją, jis skambėjo kraupiai ir užsifiksavo atminty. Po girdėtų pasakojimų apie lagerius, aplankyto muziejaus, matytų nuotraukų, vaikų tema man pasirodė ypatingai jautri. Atvykom čia. Šiose kapinėse palaidoti lageriuose gimę kūdikiai ir vaikai iki

3 metų. Aš emocijų sulaikyti negaliu, neįmanoma. Ir žodžių jas išsakyti nelabai randu. Bandžiau pasidaryti „video dienoraštį“ ir pasidalinti savo išgyvenimu, bet nieko neišėjo. Tikiuosi, kad dabar jų sielos gyvena lengviau. Ir ilgiau. Pasimeldžiau.

Baisiai gaila, kad komanda šiandien išsiskirs. Bet kartu baisiai įdomu, kas laukia toliau. Šiandakt turėtume jau miegoti lauke. Nelabai laukinė gamtoje, o prie kelio su gan intensyviu eismu, bet vis tiek laukas. Tikiuosi ne tose pelkėse, kurias apžiūrino ekspedicijos vadovai.

Daug dainuojam, grojam ukulele, tai džiaugiuos. Gera. Savo artimoje aplinkoje neturiu tokių „mėgėjų“, tai super gera, siela dainuoja. Komandoje visi labai mieli, nuoširdūs, protingi, išsilavinę, o kai kurie ir labai juokingi. Taip žiūriu į juos ir galvoju, tai yra žmonės kurie matyt yra padarę (ir daro) kažką gero, ne kitaip.

Na štai. Šiaurės grupė išvyko. Ramu, tyku. Laukia nauji nuotyčiai. Įsikūrėm stovyklavietę, nors ir tvora aptvertame namo kieme, prie jau minėto kelio. Bet jausmas jau arčiau gamtos. Laužas, pačių gamintas maistas (10 balų goes to... virtuvės komanda!). Sumažėjus komandai visi gerokai aprimo.

„Kaulų čiulpų skonio sriuba“ – tokia pastaba III dienos dienoraščio įrašo pabaigoje. Nekomentuosiu, vis dar jaučiu tą skonį (ir čia ne apie virtuvės komandą).

IV diena

Lyja. Labai.

Keliaujam tvarkyti Mamyčių kapinių. Šiandien jaučiaus rami ir darbinga. Mamyčių kapinėse šįkart buvo lengviau ir dabar labai labai gera, kai jas sutvarkėm. Matyt emocijos buvo išleistos vakar. Pasiskirstėm darbais ir visi dirbom tyloje: nušveitėm ir nudažėm kryželius, išvalėm takelius. Vakare atvykus į pačias kapinaites visi tie anksčiau girdėti pasakojimai apie jas ir apie vaikus lageriuose kažkaip vizualizavosi ir sugulė į krūvą. Ir apėmė toks absurdiškas beprasmybės jausmas, kad sunku

nusakyt. Tai yra žmonės, kurie nespėjo nei realiai, nei tariamai prasikalsti. Kurie apskritai nespėjo absoliučiai nieko! Ant kai kurių kryželių parašyta „Čia ilsisis...“. Šiandien vadovo Nerijaus išsakyta mintis apie tai, kaip keistai šis užrašas skamba, nes juk „čia ilsisi tie, kurie net nespėjo pavargti“. Šie žodžiai labai gerai apibrėžė situacijos absurdiškumą. Vis stengiuos sau įteigti, kad dabar tos sielos yra laimingos. Nežinau, kiek maldų per vakar ir šiandien aš ten sukalbėjau ir kiek dainų jiems tyliai sudainavau.

Karagandos miesto kapinės didžiulės. Išsiskirstėm po kelis ir išėjom ieškot lietuvių kapų. Keliavom su Gyčiu. Visi kapai su tvorelėmis, padrikai išdėstyti, be jokios sistemos, vienas šalia kito, dažnai be praėjimo. Viskas apaugę žolėmis, krūmais. Laukinės vyšnios! Visur jų krūmai, uogos raudonuoja, bet nevalgau. O jei suvalgyčiau, tai čia jau šiek tiek kanibalizmas, ar dar ne..? Pasiklydom. Ir ne kartą. Ir ne mes vieni. Kiškutis.

V diena

Baisiai lijo visą naktį. Vos užmigęs vėl prabusdavau, nes buvo baisiai šalta. Panašiai kaip per bandomąjį žygį. Nors ne, šalčiau. Štai tau ir Kazachstanas. Man šalta palapinėje, miegmaišyje, vasarą, kai +9 laipsniai. O tai kaip jiems lageryje žiemą? Šilčiau nuo šitų minčių vis tik nepasidaro. Su Agne taip sušalom! Negalėjom toliau miegot, pradėjom kalbėt, skūstis, tai Juras atsikėlė ir kažkur išėjo. Grįžo su atsarginėmis kelnėmis (mums) ir keliais buteliais karšto vandens! Jie padėjo sušilti ir užmigt. Nesu tikra, ar po to nebuvo blogiau.

Šį rytą ruošiu pusryčius. Nors iš vakaro prašiau mane pažadinti, bet to neprireikė. Vėl pabudau nuo šalčio ir nebeužmigau. Sušalęs kūnas, apmūturijuotas krūva rūbų, pavargęs patinęs veidas, nesuvaidintos emocijos – pagalvojau, kad tai puikiausia medžiaga filmui. Pamėginau padaryti trumpą video dienoraštį. Gal tris kartus. Ar penkis. Nieko neišėjo, sunku man prieš kameras. Domukas atsikėlė kurti laužą. Supratom, kad iš vakaro neišsiaiškinom, kur degtukai. Gerai, kad turiu mažą

dėžutę savo kuprinėj. Bet nežinau, ar rasim sausų malkų. Pusryčiams bus ryžių košė su sviestu ir uogiene!

„Nežinau, kodėl man taip gera“ (galvoj nenustoja skambėt daina). Matyt todėl, kad išlindo saulė ir nebedrebu.

Vėl kapinės. Vaizdai nekokie. Kažin, ar vėliau nesusapnuosiu tvorų, paminklų, kryžių. Vėl tvoros, krūmai, žolės, vyšnios. Braunamės. Radom jau 36 lietuviškus kapus. Paieškas ir darbus kapinėse apsunkina oro sąlygos. Temperatūra nuo 10 iki 25 laipsnių. Pasidaro karšta, nespėji nusirengt, vėl lyja. Tada toks šaltas vėjas, kad rankos šąla kaip žiemą.

Į stovyklavietę grįžom tik apie 20 val. Kokią skanutę vakarienę virtuvės komanda patiekė! Meksikietiškas troškiny ant laužo. Beje, ryte gavom medieną kryžiams, turim skubiai du pagaminti. Komandos vyrai dar dvi ar tris valandas dirbo prie kryžių. Man buvo patikėta apskaičiuoti reikiamas proporcijas.

Tiesa, dėkoju mokyklos auklėtojai – rusų kalbos mokytojai. Pasirodo, moku rusų kalbą.

Gavome užklausimą iš Prezidentės. Turim suskaičiuoti, kiek kapų radome. Tad dar gerą valandą, gal ilgiau, tikrinom komandos narių fotoaparatus ir darėm kapų „surašymą“. Rašiau pavėsinėje ir vėl taip sušalau, kad jau pradėjau irzti. Be didelių prašymų pareiškiau, kad keičiu palapinę ir einu miegoti ten, kur, manyčiau, bus šilčiau. Turiu pagaliau išsimiegoti.

Diskomfortas mus visus suartino, privertė atsiverti, nusimesti kaukes. Komanda gyva! Visi išlaisvėjo, juokauja, dainuoja. Taip, kaip priklauso. Pietų grupė žengė į naują etapą. Labai džiaugiuosi. Ir labai gaila, kad liko tik 5 ar 6 dienos.

Grįžtant prie oro, vidutinė oro temperatūra turbūt 15 laipsnių. Rytojais orų prognozė – iki 12 laipsnių! Ir lietus. VALIO.

6 diena

Naktis – tragedija. +8, šalta nejuokingai, lyja. Užmigt vėl neišeina, palapinės pakeitimas nedaug pagelbėja. Per kūną vis perbėga šalčio bangos. Bandau visas rekomendacijas: į miegmaišį be rūbų – šalta, su visais turimais rūbais – šalta. Košmaras.

Rytas – lyja. Jaučiuos klaikiai nešvari. Susikaupiau lįst išsimaudyt po šlanga. Nepatogu ir baisiai šalta, bet žinau, kad po to bus labai gera. Neblogas egzorcizmo seansas išėjo. Ir švari, ir nakties šalčio vargai užsimiršo. Tiesa, kai kurie komandos nariai į šią ceremoniją žiūrėjo keistai.

Spaskas. Atvykom apžiūrėt čia esančių memorialų. Vėliau grįšim pabaigt paieškas Karagandos kapinėse.

Atrodo, kad saulė šiandien jau tikrai neišlįs. Su Luku vos velkam kojas ir kalbam, kad sunkoka tokiu oru „prabust“ ir atrast entuziazmo eit, ieškot. Bet einam. Randu kapą su lietuviška pavarde! Ir dar lietuviškom raidėm! 7 metų Vytautas, miręs 1965 m., liūdi tėvai ir brolis. Paminklas atnaujintas, vadinasi, kapas artimiesiems žinomas. Bet visas smarkiai apaugęs žolėmis ir erškėtrožėmis. Akimirksniu pamiršom apie motyvacijos paieškas, išsisklaidė visas apsnūdimas. Per gerą valandą „atvėrėm“ kapo plotą. Užrišom trispalvę juostelę.

Komandos nariai kiaurai šlapi. Iš batų tiesiogine to žodžio prasme pila vandenį. Kadangi aš išsaugojau nesuplėšiusi vakar pasigamintus bachilus, pavyko išvengti batų peršlapimo. Likau turbūt vienintelė sausomis kojomis.

Prašvito, oras šiek tiek pasitaisė, nebelyja, atšilo. Turim tikslą šiandien grįžę pabaigti gaminti savo du kryžius. Nerijus paskelbia gerąją naujieną – mūsų laukia PIRTIS! Žinia buvo sutikta ne tas žodis kaip džiaugsmingai ir palydėta šūksniais. Pavargusi, sušlapusi, sušalusi minia, kai kurie jau su sloga ir skaudančia gerkle. Po maudynių pasijutom kaip naujai gimę. Princai ir princesės. Atrodo, jau vėl pamiršom, kad buvo sunku ir šalta.

Ryt grįžta Šiaurės grupė, o mes išvykstame į Balchašą. Žada +25 laipsnius. TIKIUOSI. Ir tikiuosi, kad be lietaus. Laukia ilgas kelias ir daug darbo. Įdomu, kaip sekėsi Šiaurei. Mažai žinom apart to, kad buvo karšta.

Kaip gaila, kad dienos senka ir greit keliausim namo. Norėčiau pabūt su šia komanda dar bent porą savaitių. Karolis užklausė apie mūsų darbą, laukiantį po ekspedicijos. Taip, man pristatymai ir vieši pasakojimai nėra pats lengviausias ir maloniausias darbas. Gal netgi man tai bus didesnis iššūkis, nei pati ekspedicija. Neramu, ar sugebėsiu perteikti informaciją teisingai ir įdomiai. Labai norėčiau matyti susidomėjusius, besiklausančius veidus. Tikrai šiek tiek neramu.

Vakare prie laužo buvo išaiškintas labai įdomus ir kiek baugus sutapimas, kai Gintarė, ruošdama straipsnį suvedė keletą faktų. Tai trumpai: lyti pradėjo ir po trijų dienų baigė, kai mes buvome lygiai toje pačioje vietoje – Karagandos kapinėse. Ten Nerijus atrado seną ir labai gražų kapą. Buvo sunku įskaityti pilnus užrašus ant paminklų. Matėsi vyro pavardė. Ir tik ėmus lyti lietui, pasimatė pilnos pavardės (vyras ir žmona). Nuo kapo buvo nueita ir planuota vėliau grįžti jį sutvarkyti. Tačiau vėliau sugrįžęs Nerijus niekaip negalėjo jo rasti! Ir neberado. Pamenu, kaip kitą dieną papasakojo, kad vakare negalėjo užmigti, nes nerimą kėlė toks gražus kapas, kurio nesutvarkė, nes nerado. Pasakojo, kad labai nori jį rasti ir sutvarkyti, kai vėl grįšime į šias kapines. Ten grįžom už dviejų dienų. Kai tik priėjo tą kapelį ir pradėjo tvarkyti – lietus liovėsi! O lijo tris dienas! Tai ta pati diena, kai rašiau, kad rodės jog niekada neprašvis, kai su Luku bandėm rast motyvacijos toliau ieškot lyjant lietui.

Sėdėjom prie laužo, aiškinomės šias detales, vienas kitą papildėm savo prisiminimais ir įžvalgom, ir neįsivaizduojat kaip kūnas ėjo pagaugais ir bėgo ašaros. Skamba ir keistai, ir kiek juokingai. Bet emocijos buvo tokios stiprios! Atrodė neįtikėtina! Gal tikrai pervargom... Net pasidarė neįjauki vienam tamsoje nueit toliau nuo laužo. Nusprendėm savotiškai pasimelsti, palinkėti ramybės ir šviesos – padainavom „Raudoni vakarai“. Draugams toliau bekalbant varčiau mūsų Dainų knygelę, nejučia atsiverčiau naują puslapį ir pradėjau grot dar mūsų neliestą dainą. Vytauto Kernagio „Baltas Paukštis“.

Skaitau žodžius ir negaliu patikėti. Jie atitinka tai, apie ką mes ši vakarą kalbam. Tamsa, kapinės, Nerijaus rastas kapas, lietus, paukščio klyksmas Mamyčių kapinėse, lietuviai, ramybė.

“Po nakties diena,

Po lietaus miškai kvepia,

Po mirties šviesa

Amžina.

Tarp Lietuvos

Ir tarp dangaus aukšto

Gieda paukštis virš mūsų

Ir giedos.”

Perskaičiau juos šalia esantiems. Daina labai surezonavo. Ir, regis, užsiliks Pietų grupės mintyse.

Matyt, tikrai kiek išprotėjom. Nes nusprendėm, kad tikrai turim „palinkėti ramybės ir laimės“. Neva juokais 8 žmonės sustoję aplink laužą ir susikibę rankomis pakartojom: „ačiū, ramybės jums“ ir pan.

Ir tuomet greit nusijuokę pabaigėm. Viskas lyg juokais, bet aš tyliai sau galvoju ir net neabejoju, kad tą minutę visi jautė darą teisingą dalyką, o po to jautėsi ramiau.

Dainuodama „Baltą paukštį“ pajutau visišką ramybę.

7 diena

Ir taip, lietus nebegižo. Rytas su saule.

Iš Džekazgano grįžo Šiaurė, bet pasidžiaugti teko labai trumpai. Palikę savo stovyklavietę Šiaurės draugams, išvykom į Balchašą.

Greitkelis nekokios būklės. Mikroautobusu dardėjom apie penkias valandas. Vaizdas per langus gerokai pasikeitė. Jokios žalumos, stepės, pusdykumės, nedideli kaimeliai. Skurdi gamta ir plikas vaizdas toli į priekį. Vietomis tolumoje matyti kalnai. Vienas kitas kupranugaris.

Miesteliai taip pat skurdūs. Atrodo, kad grįžom nemažai metų į praeitį. Žiūrint į miesto aplinką, gamtą, iš pradžių negali pilnai suprast, ar čia tikrai tokia gamta, ar viskas dar nesutvarkyta po statybų. Ten, kur šalia namo turėtų būti pievelės plotas – niekas neauga, tik kelios aštrios žolės.

Pastatėm pirmąjį kryžių Balchašo lagerio vietoje. Ten praktiškai nieko nelikę. Po kelių metų neliks nei tų kelių pamatų, žyminčių buvusias lagerio sienas, karcerius. Pastačius kryžių ir prikalus saulutę su „Misija Sibiras‘18“ dalyvių vardais, negali nepastebėt, kad šalia atliekamo fizinio darbo, darbas vyko ir kiekvieno viduje. Vėl stiprios emocijos.

Apsistojome vaikų internate.

8 diena

„Krauju buvo kuriama graži visuomenė, gražus rytojus.“

Balchašo kapinės. Šatkus. Ši pavardė įstrigo atminty ne vienam iš mūsų. Nežinau kelinta valanda jau naršome šias kapines ieškodami žmogaus, pavarde Šatkus, kapo. Kapinės didžiulės, tik užlipę į šalia esantį kalną pamatėm jų mastą. Čia radom labai daug lietuvių kapų. Tik ne minėtą.

Nuėjau viena tęsti paieškas į kitą kapinių galą. Nieko nepešiau, čia nei Šatkaus, nei apskritai lietuvių kapų neradau. Nebeturim vandens. Pravaikščiojau gerą valandą, aplink negirdėt ir nematyt nei vieno, apart juodas didžiules varnas. Pasidarė nejauku ir labai trošku, tai nusprendžiau grįžti. Pamačiau, kad grįžo autobusiukas, pasirodo ir su vandeniu, ir su ledais. Prisėdau jo pavėsyje. Trys komandos

vaikiniai kitiems betęsiant paieškas šalia kapinių gamina kryžių. Apsidangstę pečius, atrodo ne juokais sukaitę. Stebiu kryžiaus gamybą. Kiekvienas užsiėmęs savo darbais. Antanas užtraukia dainą, kažką apie bernelį. Juras bamba sau po nosim, kad „tuoj mirsiu“. Sakau, karšta ne juokais.

Aš taip dar nenoriu namo. Liko tik 2–3 dienos. Baisiai gaila.

9 diena

Per tą laiką, kiek trunka mūsų misija, sutikom visokių žmonių, su įvairiom nuomonėm. Yra ir tie, kuriems nerūpi, jie abejingi. Tiesiog nesupranta, kam reikia to, ką darom. Gali tai suprast iš jų reakcijų, žodžių. Iki jų žinutė neateina. Ir labai gaila. Apmaudu, kai tai pajauti. Tiesa yra dalis ir tų, kurių reakcija keičiasi, kai pasakoji toliau. Jie labai stebisi, bet kartu džiaugiasi. Gera pasidžiaugt, kai yra su kuo palyginti. Sakyčiau, kad mūsų šalies žmonės yra pilietiški. Išties džiaugiuosi, kuo esam. Nepaisant atskirų žmonių ar grupių nuomonių, aš džiaugiuos, kokie mes bendrai buvom ir esam. O esam stiprūs, ryžtingi, jautrūs. Ir mums neretai rūpi. Tie, kurie šalia. Tie, dėl kurių esam. Gera, kad greta yra tokių panašiai mąstančių žmonių (ir daug!). O apie komandą jau nė nekalbu. Su kuriais galim stovėt greta, apsikabint, dainuot, sėdėt ir žiūrėt į ugnį tylint, juoktis iki ašarų, ir paverkt visai be juoko. Ir žinot, kad ne tik žodžiuose, bet ir širdyse yra tas pats. Ta pati mintis, tas pats jausmas, tas pats nerimas, rūpestis. Tie patys namai. Nemoku gražiai išdėstyti minčių žodžiais, bet dabar apėmusi emocija, tai tokia visiško paverkimo.

Namo nenoriu todėl, kad išsiskirsim su komanda. Namu noriu todėl, kad ten sava.

Nerijus ryte pasakė labai jautrią kalbą. Paprašė ypatingos rimties, maksimalaus susikaupimo. Tonas užduotas visai dienai. Noriu kiek įmanoma tame ir likti. Susikaupti, susitelkti ties mintimis, dėl ko mes čia esame. Neleisti, kad smulkūs dalykai, aplinkybės nukreiptų mintis kitur. Maksimaliai išjausti, būti čia ir dabar. Aišku, labai norėčiau kylančius jausmus paverst teisingais žodžiais.

Rytinio Kounrado lageris. Istorijos čia ieškot toli nereikia, ji stepėsi mėtosi gabalais. Kaulų liekanos (ir gyvulių, ir žmonių), spygliuotos vielos likučiai. Po komandos vadovo rytinio įvado supratom, kad šiandien, taip kaip ankstesnėmis dienomis, kapų neieškosim. Visiems įstrigo žodžiai: „šiandien statysime kryžių tiems, kurių kapų jau niekas niekada nesuras“. Nes tokių nėra. Masinės kapavietės žmonėms, kuriuos sunkiai įmanoma identifikuoti. Nes čia jie gyveno ir mirė pažymėti numeriais, ne vardais. Šiame lageryje pastatėm pirmuosius atminimo simbolius, iki šiol čia nebuvo nieko.

Emociškai tai labai stipri ir sudėtinga diena. Prisiminus visa ekspediciją ši diena tikriausiai bus stipriausia. Lagerio teritorija atrodo labai didelė. Griuvėsiai parodo ribas, keleto pastatų vietas, lagerio sienų vietas, vartų likučius. Bet ir šie fragmentai, panašu, greit išnyks. Realiai ten nieko nelikę. Iš abiejų pusių tolumoj matyti nedidelės kapinaitės. Kol vieni tvarko aplinką aplink būsimą paminklą, kiti imasi kryžiaus paruošimo darbų. Mes trise išeinam ieškoti lietuviškų pavardžių kapinaitėse. Einam be žodžių, bet ta tyla tokia iškalbinga, emocijos išsina vienu kitu žodžiu ir viena kita ašara. Atrodo, kad ta žemė po kojom tokia smenganti, nors iš tiesų, tai visiškai kieta. Pusdykumės augalai traška ant jų užmynus. Kojos iki kelių apdulkęjusios, saulė kepina. Vėjas ir tyla. Kapinės kitokios, nei lankytos anksčiau. Kitokios, nes mažutės, nuošalios ir vienišos. Ir dar šalia įvykių vietas. Vidury stepių, be vartų, be tvoros, regis visai pamirštos. Radom lietuvišką pavardę, kitose taip pat radom vieną. Palaidota jau po lagerio ir tremties. Įdomu, kodėl atvežta laidoti į šią vietą. Simboliška? Nes čia anksčiau kalėjo? Visas kapo sutvarkymas apsiribojo kelių žolių išrovimu ir žemės išlyginimu, nelabai yra ką rauti ar pjauti. Sugalvojau iš plytgalių sustatyt žvakidę, kad stiprus vėjas bent trumpam netrukdytų degti žvakutei. Rišam tautinę juostelę. Dirbam be žodžių. Atsisveikinam. Kraudama į kuprinę daiktus ekspedicijai įsimečiau vieną mažą žvakutę. Čia ją ir uždegėm.

Nerijus prisėdęs nuošaliau besidarbuojančios komandos. Matyt, pabūt toje vėjo pučiamoje tyloje. Sako: „Giedre, gal kokią dainą?“ Taip, dainą.

Šiek tiek keista ir kartu gera buvo dainuot būtent tuo metu toje vietoje. Visai kitaip nei prieš tai. Dainavau keletą dainų ir jas kartočiau, nė nelaukdama pritarimo. Išgirdau ir jaučiau, kad turiu tai daryti, kad to reikia. Negalvočiau jauku man, ar ne.

Atvykęs kunigas su vienuolėmis pašventino mūsų kryžių! O jis pavyko labai šiltas. Ir su saulute.

„Kol dar matau, kol dar girdžiu. Kol dar į kalną mano kelias.“ Kernagio „Baltas paukštis“ ir čia labai tiko.

Diena ilga. Mums grįžus į Karagandą vėl susitiko abi grupės. Kartu pastatėme dar du kryžius. Vieną saulei leidžiantis (prie lietuvių partizano ir ryšininko kapų), kitą – jau tamsoje – Mamyčių kapinėse. Vėlgi ypatingai jautrios akimirkos. Norėčiau sakyti „didingos“, bet tai atmosferai skamba per grubiai.

O vakare būnant jau visiems kartu prie laužo jaučiaus neramiai. Diena labai ilga, atrodo, įvyko tiek, kiek per tris dienas. Grupių susitikimas lyg ir turėtų džiuginti, bet šį vakarą nešė daugiau „neįprastumo“, nei džiaugsmo. Dvi grupės keletą dienų 24 val. praleidę kartu, su savo emocijomis ir stipriai susigyvenusios. Tai natūralu, kad susiformavo dvi stiprios, bet atskiros grupės. Savi juokai, savos istorijos, net savas bendravimo stilius. Man tai buvo lyg prisitaikymo ir apsijungimo laikas, bendrauti nenorėjau. Šiaip įdomus jausmas, nežinau, ar kada teko, ką panaušaus patirti.

10 diena

Atsikėliau visiškai serganti. Vėl sušalau, miegočiau gal keturias valandas. Jaučiuosi peršalus, sakyčiau, kad karščiuoju. Išgėriau vaistų ir laikiu pagėrėjimo.

Astanoje ambasadorius mus pasitiko su pietumis. Nors nepraėjo nei dvi savaitės, keistas jausmas pietauti normalioje restorano aplinkoje.

Kalbėt man sudėtinga, ypač prie kamera! Todėl prieš ją beveik ir nekalbu. Mano video dienoraščiai yra gan apgailėtini. Jei kažką ir bandau pasakyti, tai pati save girdėdama nustumu, kaip pradėtą mintį

pabaigiu kokia nors keverzone. Geriau jau man dainuot. Apskritai muzikoje tokia didžiulė energija. Ir išsiliejimas, ir paguoda, ir ramybė. Mes tiek daug dainavom. Mašinoje, prie laužo, kapinėse, statydami kryžius, lyjant lietui, ir pavėsinėje, ir palapinėje, ir per Kazachstano nacionalinę televiziją. Matyt dainuosim ir Lietuvoje.

„Rytoj skrisim, šiandien būnam, būnam čia, ir dabar!“

11 diena

Po vakarykščio dviejų grupių neįėjimo nerimas išsisklaidė. Apsijungimas įvyko sėkmingai.

Jau Kazachstano oro uoste sutikti lietuviai sveikinosi, klausinėjo, kaip mums sekėsi. Iš vieno tautiečio nuskambėjo žodžiai „baltai pavydžiu“. Ir pati sau pavydžiu šios patirties. Toks dėmesys glosto širdį. Gera jaust palaikymą, gera, kad žmonėms tai rūpi. O juk „Misija Sibiras“ užduotis ir yra tokia – kad rūpėtų kuo didesniai ratui žmonių. Tie keli oro uoste sutikti žmonės suteikė pasitikėjimo, kad pavyks. Bet kol kas labai sunku kažką papasakoti. Reikia laiko, kad susidėliotų informacija, patyrimai, įspūdžiai, emocijos. O jų tikrai daug. Vistik lankėmės vietose, kurios nėra labai emociškai lengvos ir malonios. Tačiau palikome jose šiek tiek savo šilumos.

Grįžtam. Ieškodami lietuvių politinių kalinių ir tremtinių kapų tikraja to žodžio prasme išsukavome 16 kapinių, radom netoli 200 lietuvių kapų ir daugumą jų sutvarkėme. Pastatėm kryžius svarbiose vietose, kaip atminimo ir pagarbos ženklą. Palikome ten savo šilumos. Labai lengva nebuvo. Oro sąlygos nelepino, laiko mažai, darbo daug, o nori padaryti maksimumą. Bet nebuvo ir labai sunku. Nepaisant visko, ėjom ir darėm.

Šalia pagrindinių darbų, reikia nepamiršti dar vieno svarbaus darbo. Į Kazachstaną išvyko ne kokia nors seniai kartu dirbanti profesionalų komanda. Skirtingi, nepažįstami žmonės išvyko būti kartu 10 dienų 24 val. parą ir tikrai ne komforto sąlygomis, tad svarbi užduotis buvo suformuoti komandą. O pavyko puikiai. Gavę gamtos dovanėlę, gerai suliję ir sušalę suartėjom ir komandą sustiprinom labai

greitai. Šie jauni žmonės yra nerealūs. Išsilavinę, intelektualūs, protingi, patriotiški ir tokie nuoširdūs. Labai paprasti ir dar labiau linksmi. Jūs mane praturtinot! Ir ačiū, kad dainavot! Mano mylimiausias choras.

Didžiausias ačiū Pietų grupės vadui Nerijui. Geresnio vadovo šioje vietoje neišsirinkčiau. Labai juo džiaugiuosiu. Ne tėvas jis mums, ne generolas, o gal veikia vyresnis brolis ar protingas draugas. Galėjom juo pilnai pasitikėti ir kartu nejausti jokio atstumo ar baimės. O jam teko nelengva užduotis. Aš nežinau, kas jo galvoje, bet ekspedicijoje su juo paprasta ir aišku. Didžiuojuos!

Grįžus

Grįžus vakare ir kitą dieną pabudusi labai daug rašiau. Vis rašau ir rašau. Į sasiuvinį, į telefoną. Atrodo, lyg tuščia galvoj ir kalbėti su niekuo nenoriu, bet kartu ir krūvos minčių. Po truputį grįžta, dėliojasi, o norisi viską fiksuot. Nežinau, kiek tame vertės, bet fiksuoju.

Kas esat grybavę, turbūt žinot, kaip naktį toliau „grybauji“. Arba kai pardavinėji gėles per šventes mamos parduotuvėje: naktį toliau suki tulpes, merki chrizantemas, „ačiū, kad pirkote“. Va taip gerą savaitę naktimis, ar net ir dieną užsimerkus matau kapų tvoras. Metalines, aukštas, žemas. Einu, ieškau kaip prasibrauti, akys bėgioja antkapiais ir skaito vardus.

Nors sakiau, kad šiandien dar nenoriu kalbėti, nes galvoje košė, o emocijos vis dar ima viršų – darbai nejučiom tęsiasi. Dėkoju kaimynei, su kuria ką tik susipažinau. Ji netikėtai tapo mano pirmąja klausytoja. Dar emocingo ir kiek padriko pasakojimo.

O visas kitas mintis, kurios dabar išmėtytos ant popieriaus ir telefone, pasilieku sau.

2 savaitės po ekspedicijos

Prieš ekspediciją, prieš bandomąjį žygį galvojau ir rašiau sau, kad turbūt esu kiek nestandartinis „Misija Sibiras“ dalyvis (beje, pasirodė, kad jokių „standartų“ ten nėra). Niekada gerai

neatsimindavau istorinių detalių, faktų, datų, esu absoliučiai nutolusi nuo politikos. Man patriotizmas labiau suprantamas per kokią tai jausminę, emocinę, pusę. O dabar štai aprodau Vilnių svečiui iš užsienio ir pastebiu save pasakojančią apie miesto gatves, apie praeinamą bažnyčią, apie Trijų kryžių kalną, Užupį, mūsų istoriją. Ir, pasirodo, vis tik kažką aš žinau, atsimenu. Ir man tai įdomu! Ir noriu pasakoti, ir noriu žinoti daugiau! Štai jau reiškiasi misijos efektas. Vienas iš momentų, kaip mes keičiamės.